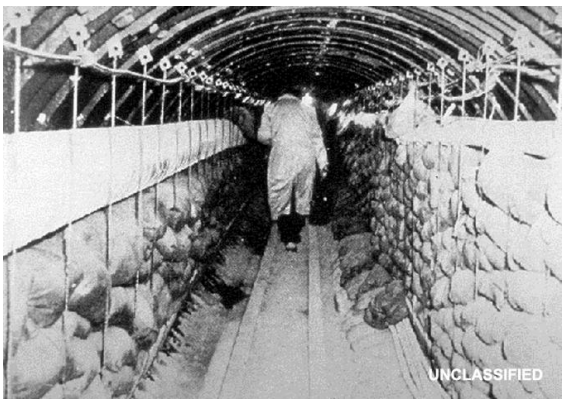
Operation Gold

1945. július 4-én a nyugati szövetségesek végre bevonulhattak Berlinbe. Májusban foglalta el a várost a Vörös Hadsereg, amelyet két hónapig kizárólagosan felügyelt. Amerikaiak addig nem léphettek a területére, és ez a késlekedés komoly hátrányt jelentett az OSS-nek (Office of Strategic Services – Stratégiai Szolgálatok Hivatala, az amerikai hírszerzés és kémelhárítás központi szerve a második világháborúban). Az amerikaiak megjelenésével Allen Dulles, az OSS irányítója felállította az OSS-misszió bázisát a berlini villanegyedhez, Zehlendorf kerülethez tartozó Dahlemben. A Föhrenwegen álló palotát még Albert Speer tervezte. Az épület a háború alatt Keitel tábornagy főhadiszállása volt. Az épületet irodák és műhelyek berendezésére alkalmas helyiségei, valamint többszintes pincéje tökéletesen alkalmassá tette hírszerzési bázisnak.

A háború lezárásával és az OSS feloszlatásával a dahlemi központból létrejött a Berlini Operációs Bázis (BOB). Élére Richard Helms került, aki kialakította a majd hosszú évekig fennmaradó struktúrát, és a BOB fontosságát rendszeres beszámolókkal próbálta bizonyítani. Nem volt azonban titkosszolgálati megbízatása, ugyanis Washingtonban úgy gondolták, hogy a Moszkvával való jó viszony megtartása végett nem szabad az amerikai övezeten kívüli akciókkal információkat szerezni. Idővel a demarkációs vonalak egyre szigorúbb szovjet ellenőrzése lezárta a legalapvetőbb információk hozzáférhetőségét is, ezért a hadsereg sürgetésére a BOB növekvő mértékben küldött jelentéseket a szovjet térségeket illetően. A gazdasági, infrastrukturális beszámolók mellett Washington előtt kikristályosodott a Kelet-Berlinben működő, de az egész szovjet övezet hatáskörére kiterjedő igazgatási- és hírszerzőközpont, Karlshorst képe, mely egyfajta árnyékkormányként is működött, közvetlen végrehajtójaként a Moszkvából érkező utasításoknak. A Karlshorst 1945 júniusában jött létre, és az egész kelet-német övezetre kiterjedt a hatásköre, a Kreml döntéseinek németországi végrehajtója volt.

1947. július 26-án hatályba lépett az amerikai nemzetbiztonsági törvény, így a BOB hatásköre is kibővült. A szervezet az információgyűjtés mellett már disszidensek kihallgatásában és átmenekítésében is részt vett, valamint kettősügynökök alkalmazására is kísérleteket tett. 1947-ben érkezett a bázisra az első oroszul beszélő kém, George Belic, aki fedőállásban a katonai rendőrségnél dolgozott.

1953 januárjában a karlshorsti rezidentúra lehallgatási részlege meglepve figyelte a nyugat-berlini telefonbeszélgetéseket, ahol olyan titokzatos fedőnevek bukkantak fel, mint „Kölyök Diplomata”, „Fekete Herceg”, illetve „Bishop”. A titkosügynökök addigi listáin nem szerepelő nevek felbukkanása váratlanul érte a szovjet ügynököket. Az újítások a BOB élére frissen kinevezett állomásfőnöktől származtak: William King Harvey megérkezett karrierjének legsikeresebb színhelyére, Berlinbe. Feladatát már eldöntötték Washingtonban: a berlini alagút megépítését irányította.

A Berlini Operációs Bázis történetének legnagyobb és egyben legdrágább művelete volt a keleti szektor alatt húzódó titkos alagút létesítése. Célja az oroszok és keletnémetek közötti hírcsatornák lehallgatása volt. A mai napig számos legenda fűződik az akcióhoz, főleg a pontos időpontját illetően. A terv megszületésének valós dátuma 1951. Ekkor érkezett Berlinbe

Walter O'Brien, aki még Harvey előtt az akció irányításáért felelt. A rendkívül szigorú titoktartással övezett alagút építéséről rajta kívül kizárólag Lucian B. Truscott tábornok, a CIA németországi egységeinek főnöke, az ő helyettese és O'Brien emberei, illetve az angol titkosszolgálat vezetői tudtak. Washingtonban is csak a legfelsőbb körök voltak beavatva. Mire Harvey megérkezett Berlinbe, O'Brien és emberei már feltérképezték a földalatti távvezetékek egy részét. Harvey azonban további információkat követelt, így megnőtt az ügynökök száma, és az átmenekültek kikérdezését is rendszeresítették. Ha találtak közöttük távközlési ismeretekkel rendelkezőt, akkor értékes forrásként használták. Egy beszervezett ügynök a keletnémet postaügyi és távközlési minisztérium alkalmazottja volt, neki köszönhették a telefonkábelekkel kapcsolatos információkat.

Eközben Harvey az alagút helyét tervezte, hozzá kell tenni, pár hónapja volt csak hivatalában, és németül sem tudott, így a feladat számára is komoly kihívást jelentett. Ehhez párosult a Kelet-Berlinben 1953. június 17-én kitört felkelés, amely komolyan megterhelte a bázis erejét, hiszen az eseményekkel kapcsolatos információszerzés is a feladatai közé tartozott. Az alagút megépítése azonban nem késlekedhetett, így 1953 augusztusában elkészültek a tervrajzokkal. Az MI6-nek (Military Intelligence, Section 6 – Katonai Hírszerzés, 6-os Szekció, az angol hírszerzés) tanácsadói szerep jutott az alagút építésében. 1949-től ugyanis az angolok terveztek egy bécsi alagutat is, amely az ottani szovjet-szektor alatt húzódott. Az angol titkosszolgálat az osztrák műveletnek az Operation Silver (Ezüst-művelet) nevet adta, az amerikaiak a berlini változatot Opertaion Gold, vagyis Arany-műveletnek nevezték el, amit az MI6 szoros együttműködésével hajtottak végre.

1953. október 22-én Harvey Londonba utazott megbeszélésre. A rendkívül szigorú titoktartás ellenére George Blake, az angolok egyik ügynöke is tudomást szerzett a készülő műveletről. Amit senki nem sejtett, hogy rajta keresztül egyenesen a Kremlbe jutott az információ. Blake-et 1953 tavaszán szervezte be a KGB kettősügynöknek Diomid fedőnévvel. Tartótisztjének Szergej Kondrasovot választották, aki diplomáciai álcával utazott Londonba 1953 októberében. Blake ekkor már magas pozíciót töltött be az MI6-nél. Diomidot miniatűr fényképezőgéppel látták el, hogy meg tudja örökíteni a hivatalos iratokat, amikhez hozzájutott. A titkos jelzésekkel megbeszélt találkozókon átadta a felvételeket Kondrasovnak, aki diplomáciai postával Moszkvába továbbította őket. A szovjet tégla tehát tökéletesen látta el a feladatát. Blake személye annyira fontos volt a KGB-nek, hogy működése során számos másik szovjet ügynök lebuktatását engedélyezték neki, hogy ezzel álcázza önnön kettős játszmáját, és dezinformációs tevékenységét.

1955 februárjában, hét hónap munkálati idő után elkészült az alagút, márciusban pedig az a helyisége is, ahol az Angliából szállított lehallgató műszerekkel a távvezetékekre csatlakozást végezték. Ezt a gépekkel teli szobát egy függőleges akna kötötte össze az alagúttal, ugyanis a biztonságért még mélyebben helyezkedett el a

föld alatt. A hangszigetelést egy vaskos acélajtó biztosította, az alagút oldalfalain pedig homokzsákokat raktak egymásra, míg a padlózatra fadeszkákat fektettek. Az egész hossza körülbelül 450 méter volt, és jelentős része húzódott a szovjet zóna alatt. A biztonsági intézkedésekkel együtt nem csoda, hogy a művelet rendkívül költséges volt. Az akcióban profi tolmácsok vettek részt, akik a nap minden órájában fordították a lehallgatott 443 000 telefonbeszélgetést. A távírószalagok hosszúsága elérte a napi 300 métert. A rögzítéshez 600 magnetofon állt rendelkezésre. Az adatok feldolgozására létrehoztak Washingtonban egy munkacsoportot, amelynek 50 ügynöke kizárólag az alagútból érkező információk kategorizálásával foglalkozott.

Elgondolkodtató, hogy Karlshorst miért nem fedte fel azonnal az alagutat, miután az amerikaiak használni kezdték. A válasz minden bizonnyal Blake személye, ugyanis olyannyira fontos volt az MI6-be beépült tégla, hogy biztonsága érdekében hagyták a kisebb titkok kiszivárgását az alagúton keresztül. Blake személyét még magas rangú szovjet tisztek előtt is homály fedte.

Az álca megtartása végett a karlshorsti rezidentúra kidolgozta az alagút „véletlen felfedezésének" tervét. 1956. április 22-én hajnalban az éjjeli figyelőállásból a BOB ügynökei észrevették, hogy a túlsó szektorban ásni kezdenek az alagút fölött. Mivel néhány nappal azelőtt egy heves esőzés zárlatot okozott a keletberlini kábelekben, az oroszoknak megvolt az indíték, amiért kiássák azokat. Véletlennek tüntették fel, amikor felfedezték a lehallgató helyiség tetejét. Ezután röviddel keletnémet technikusok elvágták a vezetékeket, a lehallgatás megszűnt. Délutánra már az alagútba is bejutottak, és a másik vége felé indultak. Mikor az amerikai oldalon hallották a lépéseiket, Harvey kibiztosította az elrettentésül odaállított (megtöltetlen) géppuskát, és a kattanás jellegzetes hangjára az oroszok hallhatóan futólépésben hátráltak vissza. Pár nap múltán megsemmisítették az alagutat. A művelet még évekig amerikai sikertörténetként jelent meg, csak Blake leleplezése után vált világossá, hogy az oroszok a kezdetektől tudtak az akció létezéséről.

Bár az alagút sikere viszonylagos, hozzájárult, hogy az 1950-es évek közepére a CIA felnőtt feladatához, és gépezete egyre olajozottabban kezdett működni. Ez Berlinben is érezhetővé vált, ahol Harvey elszántsága és szakértelme állandó fejtörést okozott Karlshortnak. A kockázatos műveletek többé már nem hatottak az újdonság erejével, a disszidensek kihallgatása és átmenekítése, valamint a kettősügynökök alkalmazása mindennapos rutin lett.

A Disznó-öböl után várható volt, hogy Hruscsov Berlinben fog visszavágni, ezért a BOB felkészült a várható menekültáradatra. Az 1961. augusztus 13-i határlezárás mégis váratlanul érte mind a BOB-ot, mind a Fehér Házat. Mivel az Egyesült Államoknak a berlini fal inkább jelentett megnyugvást és a nyílt konfrontáció elkerülését, a BOB legfőbb feladata a következő hetekben a nyugatnémet lakosság felháborodásának csillapítása volt. A berlini fal csökkentette a kémtevékenységeket a városban, a két oldal közötti átjárás ugyanis rendkívül veszélyessé vált.

(Csabai Dávid)

Források

Csabai Dávid: *Berlini kémjátszmák 1945 és 1961 között.* In: Németh István – Tollas Gábor (szerk.): *Berlin, a megosztott város*. Budapest, 2008. Eötvös Kiadó

David E. Murphy–Szergej A. Kondrasov–George Bailey: *A láthatatlan front. A CIA és a KGB háborúja a megosztott Berlinben*. Budapest, 1998. Kossuth Kiadó

Jeffrey T. Richelson: *A Century of Spies. Intelligence in the Twentieth Century*. Oxford, 1995. Oxford University Press

www.cia.gov